

Herstel van het Terschellingse duinlandschap

REMI HOUGEE

Op Terschelling wordt begin 2010 de laatste hand gelegd aan grootschalige werkzaamheden in het centrale duingebied bij West aan Zee, Midland aan Zee en Midland Noord. Medegefinancierd vanuit het Europese herstelproject LIFE Duinen, heeft Staatsbosbeheer een groot aantal werkzaamheden uitgevoerd om vergrassing, verruiging (dichtgroei met struikgewas) en verdroging van de duinen tegen te gaan. Dit alles met als doel, het verbeteren van natuurwaarden en het behouden van het aantrekkelijke, karakteristieke open Terschellingse duinlandschap.

Duinzand, wind en mensen

Het Terschellingse duinlandschap is gevormd voor 1900, onder invloed van zeewind en mensen. Vanaf het begin van de Middeleeuwen is Terschelling bewoond. Tot aan de achttiende eeuw komen er slechts mensen in de duinen, dan nog beschouwd als ‘woeste gronden’, om bij het Noordzeestrand te komen om te jatten, om het vee te beweiden of om er te “oogsten”; er wordt wilgenstruweel verzameld als brandstof en er worden konijnen gevangen en eieren geraapt als broodnodige aanvulling op het dagelijks rantsoen. De wind brengt duinen in verstuiving, en de beweiding met vee en het oogsten

Pionierbegroeiing: de eerste planten die op pas ontstane terreinen voorkomen. Pioniersplanten worden na verloop van tijd weggeconcurrerd door meer specialistische planten. In natuurlijke omstandigheden kunnen pionierssoorten aanwezig blijven door storing zoals brand, of zoals in de duinen, door overstuiving met zand. Van successie is sprake als een levensgemeenschap (planten en dieren in een gebied) dankzij natuurlijke processen wordt opgevolgd door een volgende levensgemeenschap.

van struikgewas versterkt dit proces. Hierdoor kent het duingebied een grote natuurlijke dynamiek: de plantengroei blijft in een jong successiestadium met veel pionierbegroeiing en er zijn veel open plekken zonder begroeiing. Het stuivende zand uit de duinen geeft op den duur veel overlast en is zelfs een bedreiging voor de dorpen.

Natuur en recreatie

Staatsbosbeheer arriveert in 1910 op Terschelling, met als voornaamste doel het bedwingen van deze woeste gronden en ze economisch ten nutte te maken. Dit doet zij door de duingebieden te ontwateren, stuivende duinen vast te leggen met helmbeplanting en dennenbossen aan te planten. Het “Oerol”, de vrije beweiding van het vee in de duinen, wordt beëindigd, omdat het vee de jonge boompjes en het aangeplante helmgras opvreet. Een aantal duinvalleien wordt ontgonnen voor de landbouw en cranberryteelt. Natuurbeheer staat nog in de kinderschoenen en van toerisme en recreatie heeft nog (bijna) niemand gehoord. Vanaf het midden van de twintigste

eeuw wordt de natuur van Nederland steeds meer gewaardeerd. In dezelfde tijd beginnen er ook mensen tijd en geld te hebben om te ‘recreëren’. Recreanten komen naar Terschelling voor de rust en de ruimte en het prachtige gevarieerde landschap.

Eentoniger landschap

Mede door het hierboven beschreven beheer neemt de dynamiek en daardoor de verscheidenheid van het duingebied sterk af. Ook de aanvoer van voedingsstoffen voor planten, als gevolg van luchtverontreiniging, speelt hierbij een rol. Droge duinen raken begroeid met hoofdzakelijk helmgras. De lage duinvalleien groeien dicht met struikgewas en riet en pioniervegetaties verdwijnen. Het gevolg hiervan is een afname van de natuurwaarden en het landschap wordt eentoniger.

Amerikaanse vogelkers (foto: Joost Bouwmeester).

Vanaf 1980 neemt Staatsbosbeheer maatregelen om deze ontwikkelingen tegen te gaan, zoals het maaien en afvoeren van maaisel en afplaggen van duinvalleien. Deze maatregelen hebben al geleid tot de terugkeer van pionierplanten, zoals dwergglas en draadgentiaan, en ook diverse dieren hebben er al van geprofiteerd, denk aan de rugstreeppad en diverse water- en moerasvogels.

LIFE Duinen: het werk

De uitvoering van het herstelproject LIFE Duinen op Terschelling is een soort “grande finale” van de werkzaamheden. Het project richt zich op de versterking van de onderlinge samenhang van de valleien en zal de eerder uitgevoerde herstelmaatregelen nog beter tot hun recht laten komen. Daartoe is een aantal vochtige duinvalleien hersteld, door chopperen (verwijderen van de vegetatie en de strooisellaag) en afplaggen, om zo voor de bijzondere pionierbegroeiing weer een groeiplek te maken. In delen van het gebied is Amerikaanse vogelkers, de uitheemse struik die de duinen overwoekert, verwijderd. Een dennenbos van zeven hectare, dat als een enclave in een verder open duingebied lag, is verwijderd. Flink wat hectares duingebied worden in het vervolg begraasd met grote grazers, zoals geiten, koeien en pony's, om gras- en struikgroei te onderdrukken ten gunste van allerlei bijzondere begroeiing, waaronder diverse heidesoorten.

Bovendien verbetert het deelproject “Natte duinen, droge voeten” de waterhuishouding in het gebied. De benaming werd eerder gebruikt door Waternet, duinbeheerder op de grens tussen Noord- en Zuid-Holland en is met toestemming overgenomen. Samen met Wetterskip Fryslân en de gemeente Terschelling zijn oplossingen gevonden, waarmee tegelijkertijd de verdroging in de duinen en de wateroverlast in de binnenduintrand wordt tegengegaan. In het natuurgebied worden sloten opgehoogd om het water niet direct af te voeren; er worden duikers geplaatst om de verschillende natte valleien met elkaar te verbinden en er wordt een fietspad verlegd omdat het anders onder water komt te staan. In de polder wordt achterstallig onderhoud aan sloten aangepakt voor een betere waterafvoer in de binnenduintrand. Bovendien worden lage delen van kampeerterrainen opgehoogd.

Van bouwterrein naar herstelde glorie

Tijdens de werkzaamheden zien delen van het duingebied eruit als een bouwterrein. Dat is vaak even schrikken. Uit ervaring weten we echter dat de ingrepen al direct na het werk gunstig uitpakken voor het landschap en dat na verloop van tijd ook de natuurwaarde verbetert. Dit levert mooie vergezichten op tot aan de Noordzee, de blauwe lucht weerspiegeld in de duinplassen. En stelt u zich ook de paars bloeiende (dop)heide met daarin heidekartelblad en zonnedauw voor. Terschelling is mooi en waardevol en blijft dat ook.

Het herstelproject LIFE Duinen op Terschelling is een onderdeel van een groot natuurherstelproject dat Staatsbosbeheer uitvoert in de duinen van Walcheren tot op Terschelling met subsidie van het Europese LIFE fonds.

REMI HOUGEE IS BOSWACHTER VAN STAATSBOSBEHEER OP TERSCHELLING

LIFE-project duinherstel

Om dit omvangrijke herstelproject te financieren is LIFE-Nature-subsidie in Brussel aangevraagd. Het project kost vijf miljoen euro, waarvan LIFE er twee miljoen subsidieert. De overige drie miljoen wordt gefinancierd door Staatsbosbeheer en partners, waaronder Wetterskip Fryslân, de Waddenvereniging, Stichting Duinbehoud en Bureau Beheer Landbouwgronden. LIFE-Nature is het Europese financieringsprogramma voor projecten die bijdragen aan de bescherming van leefgebieden en plant- en diersoorten die op Europese schaal van bijzondere waarde zijn voor de biodiversiteit. Het LIFE-project duinherstel richt zich op de habitats ‘witte’ wandelende duinen met Helm, vastgelegde ‘grijze’ duinen met kruidvegetaties, duinen met Kraaiheide en vochtige duinvalleien. Het project in Coepelduynen is gericht op het herstel van vochtige duinvalleien.

LIFE-project in uitvoering: duinvallei 'Eldorado' (foto: Gerrit Bart Volgers).

Plannen voor grootschalig duinherstel

Staatsbosbeheer heeft veel herstelprojecten uitgevoerd. Dit waren meestal zogenaamde effectgerichte maatregelen, waarbij lokaal werd ingegrepen door te maaien, te chopperen, te plaggen en te begrazen, en door waterhuishoudkundige maatregelen. Uit evaluaties bleek dat er altijd tijdelijk sprake was van een gunstig effect, maar dat in veel gevallen in feite aan symptoombestrijding wordt gedaan en niet altijd sprake is van definitieve oplossingen. Om dat te bereiken is een grootschaligere aanpak nodig, waarbij natuurlijke processen opnieuw een kans wordt gegeven. In 2005 is Staatsbosbeheer begonnen met een groot duinherstelproject. In een periode van vijf jaar wordt ongeveer 4700 ha duingebied aangepakt. Het herstel vindt plaats op Terschelling, Vlieland, Texel, Noordwijkse Noordduinen, Coepelduynen, Berkheide, Kop van Schouwen en de Manteling van Walcheren. Het grootschalige project Duinherstel bij Staatsbosbeheer richt zich op vier soorten herstelmaatregelen: Stimuleren van dynamiek door verwijderen van vegetatie en humuslaag. Hierdoor krijgt de wind meer kans en kunnen valleien uitstuiven tot aan het grondwater of kunnen er nieuwe stuifduinen ontstaan. Herstellen van de natuurlijke waterhuishouding, onder andere door het dempen van sloten. Uitbreiden van begrazing. Door plaatselijke verarming ontstaat meer variatie in de begroeiing. Daarnaast stimuleert vertrapping de dynamiek. Omvorming van naaldbos naar natuurlijk loofbos.

